

ביישוב קושיות הקרבן נתנאל על דברי הר"ן, וביאור המחלוקת בין הר"ן והרא"ש לגבי איסור מלאכות

מסויימות אפילו לצורך אוכל נפש

אליעזר דינה, ediena@torontotorah.com

א. ר"ן על הר"ף כאן

אמר רב חסדא דלא כרבי יהודה. דמתיר במכשירי אוכל נפש: ומיהו ה"מ לתקן אבל לעשות כלי לא דמודה רבי יהודה דפליג במתניתין דתנן [דף לב א] אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי. ואין חותכין את הפתילה לשנים: ... וקסבר הלכה ואין מורין כן. דנהי דהלכה דמותר להשחיו את הסכין במשחזות של עץ אפי' לחדדה כרבי יהודה אפי' אין מורין כן לכל כדי שלא יבא להשחיו במשחזות שלה דבכי האי גוונא אפילו רבי יהודה מודה לפי שהוא עושה כלי ומשמע לי דהיינו טעמא דמודה ר' יהודה שאסור לעשות כלי אע"ג דכיון דשרא רחמנא מכשירין מדכתי' לכם ודאי מלאכה גמורה היא ולא שרא בהו היינו טעמא לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באוכל נפש מלאכות הנעשית לזמן מרובה בין שתאמר שהוא מדאורייתא או מדבריהם ע"פ מה שכתבנו למעלה [ריש פירקין] וכיון שכן אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה ומ"ה רבא דסבירא ליה כר' יהודה לא הוה מעבר סכינא אלא בדקולא ולא במשחזות ורב יוסף אפומא דרחיא כדאיתא בגמרא אבל במשחזות לא דהוה ליה עושה כלי ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך דדוקא אגב ריחיא או אגב דיקולא אבל במשחזות לא ואע"פ שאפשר לדחות ולומר דרבא [ורב יוסף] דבגמרא משום דקיימי רב נחמיה ורב יוסף קמיהו לא משחזי במשחזות של אבן דכיון דסבירא להו דאין מורין כן לא הוה מצי לאהדורי ולמימר להני רבנן דקיימי קמיהו דכדרבנן עבדי דבגמרא מוכח דלרבנן במשחזות של אבן אפילו להעביר שמנוניתה אסורה אבל אין ה"נ דהיכא דלא הוי איניש בהדיהו דבמשחזות של אבן משחזי כר' יהודה אפילו הכי כיון דלא חזינן דעבדי אלא הכי מנא לן לאהדורי בתר קולי. ועוד דשמעתא דלקמן מוכחי דבמשחזות אפי' לר' יהודה אסור ומש"ה אסרינן להראות סכין להכבם וסכין שעמדה דלא פסקא אפי' אגב דוחקא כמו שנכתוב בסמוך בס"ד וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות יום טוב:

ב. רא"ש כאן, סימן י

מתני' אין משחזין את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חברתה: גמ' מאן תנא דהשחזה עצמה אסורה. אמר רב חסדא דלא כרבי יהודה. דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ר"י מתיר במכשירי אוכל נפש. א"ל רבא לרב חסדא דרשי' משמך הלכה כר"י א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמי. אמר רב יהודה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא [דף כח ע"ב] מעבר סכינא אפומא דדיקולא. ואמרי ליה לחדודי קבעי מר או לעבורי שמנוניתא. א"ל לעבורי שמנוניתא. וחזיתי לדעתיה דלחדודי קא עביד. והא דלא קאמר לי ולא מידי קסבר הלכה ואין מורין כן. אמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קמעבר סכינא אפומא דרחיא. ואמרי ליה לחדודי קבעי מר או לעבורי שמנוניתא קבעי מר אמר לי לעבורי שמנוניתא וחזיתי לדעתיה דלחדודיה קבעי וקסבר הלכה ואין מורין כן. ואמר רב יוסף סכין שעמדה* מותר לחדד ביו"ט וה"מ דפסקא אגב דוחקא ודוקא אגב ריחיא או אגב דיקולא. אבל במשחזות לא. ומה שפסק ה"ר אלפס ז"ל אבל במשחזות לא היינו שאין להורות כן. (ק) אבל הלכה כר"י דאף במשחזות של אבן מותר (ר) דאמתני' דאין משחזין את הסכין דאוקמא רב הונא במשחזות של אבן קאמר רב חסדא דלא כר' יהודה. וה"ר אלפסי ז"ל לא הביא כל הני לישני דקאמר רב יהודה אמר שמואל משום דקיימי אמתני' דאין משחזין את הסכין דלאו הלכתא היא דקי"ל כר' יהודה...

ג. קרבן נתנאל שם, אותיות ק, ר

[ק] אבל הלכה כר"י דאף במשחזות של אבן מותר. ודלא כפי' הר"ן שאומר דבמשחזות של אבן אפי' ר"י מודה לפי שהוא עושה כלי. וכשמ שאוכל נפש עצמו אסור לטחון ולרקד דהמלאכות אלו נעשים לזמן מרובה. ומה גם במכשירי אוכל נפש פשיטא דלא שרינן מלאכה שהיא נעשית לימים מרובים כה"ג שהוא עושה כלי ע"כ. ואני אומר שצדקו דברי רבינו דס"ל אף שהוא עושה כלי ע"י משחזות של אבן שרי. דדמיא להא דתני לעיל דף ט"ז ממלאה אשה כל התנור פת אפי' א"צ אלא לפת א' כיון דהפת נאפה יפה כשהיא מלאה וכל מה שהוא עושה ומטריח הכל לכבוד האי פת שנאכל ביו"ט ה"נ האי דהשחיו בטוב עד שנעשה כלי לימים רבים הכל הוא עושה לכבוד היום. ולא דמיא לקצירה וטחינה שדרכם לקצור ולטחון הרבה ביחד ומה אהניא ליה לשבח בהך דבר שהוא צורך יום טוב מאחר שאין משביח יותר משקוצר וטוחן הרבה או מעט: [ר] דאמתני' דאין משחזין דאוקמא רב הונא במשחזות של אבן קאמר רב חסדא דלא כרבי יהודה. מדלא קאמר מאן תנא דבמשחזות של עץ אסור אמר רב חסדא דלא כר"י מהא נשמע דלא כהר"ן:

ד. ר"ן על הר"ף ביצה דף יב עמוד ב בדפי הר"ף

אין צדין דגים מן הביברין. ביברין של דגים הם בריכות מים ביברין של חיה קרפיות מוקפות גדר וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם וכתב רש"י ז"ל אע"ג דשחיטה ואפייה ובשול אבות מלאכות הן והותרו לצורך יו"ט משום דאי אפשר מעיו"ט דשחיטה חיישי' למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבעו"י ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלנו ע"כ ואם סבור הרב ז"ל שהצידה ביום טוב אסורה מדאורייתא מהאי טעמא לא מחוור דהא מדאורייתא לא מפליגין באוכל נפש עצמו בין אפשר מאתמול ללא אפשר אלא במכשירין בלחוד משום דכתיב הוא וכת' לכם כדלקמן [ד' כח ב] אבל באוכל נפש עצמו לא שהרי [דף יא א] מוליכין סכין אצל טבח ביו"ט ואלו בשבת לענין מילה אסור מפני שאפשר לעשותה מע"ש וכן לענין שחיטת הפסח כדאי' בפסחי' [ד' סו א] הרי [ד' יד א] מלה ומוריקא הנדוכין כדרך בהצלאה מועטת מלאכה גמורה היא וכנגדה בשבת חייבין עליה סקילה והתירו אותה ביו"ט אע"פ שאפשר לעשותה מבערב ואפילו מדבריהם לא אסרוה אלא שהצריכו בה שינוי מועט [מטעם] שנתפרש למעלה ודאמרינן בפרק רבי אליעזר דמילה [דף קלד א] מהו לגבן ומהדרינן דאסור משום דלא דמי ללישה דלישה לא אפשר מעיו"ט מפני שהפת משובח כשהוא בן יומו וגבינה אפשר על כרחך ליתא אלא מדרבנן וכדכתיבנא ולפיכך אם בא הרב ז"ל לאסור הצידה מן התורה מן הטעם שכתב אינו מחוור ואם נתכוין לומר שבשביל כך אסורה מדבריהם אינו מספיק שאם כן אם עלתה מצודתו מעיו"ט ריקנית יהא מותר לצוד ביו"ט ועוד שהדגים כיון שנצודו אע"פ שעומדין במים במצודה נפסדין הם יותר מתבלין הנשחקים מעיו"ט שהתירו לדוכן כדרך ביו"ט ועוד לקיטת פירות שהן נפסדות מיום לחבירו כגון תותים ותאנים למה אסרו אלא על כרחנו צריך בזה טעם אחר ובירושלמי נתנו בזה שני טעמים דגרסינן התם תני אין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין והבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל ביו"ט סופג את הארבעים וכו' מניין שאין טוחנין ולא מרקדין רבי יוסי בשם ר"ל אומר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם מן ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך למעט טחינה והרקדה וכ"ש קצירה ודישה תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ולא יטחון ולא ירקד ביו"ט ומוכה התם דברירה איכא בינייהו מ"מ נראה משטת הירושלמי שהטחינה וכיוצא בהו אסורה מן התורה ואין זה דרך גמרתנו דהא שרינן שחיקת פלפלין וכל הנדוכין כדרך אע"ג דשחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא והרי בירושלמי הוצרכו לומר דשל בית רבן גמליאל שהיו שוחקין פלפלין ברחיים שלהם היינו משום שלא היתה טחינה כדרכה והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות שלא כל המלאכות הותרו ביו"ט אלא הכשר המאכלין לאוכלן כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן אבל לצוד בעלי חיים שאינן ברשות אדם וכן לעקור דבר מגדולו כגון קצירה ותולדותיה אלו וכיוצא בהן אסורין והרי הן בכלל מלאכת עבודה א"נ כמו שמפורש בירושלמי וכו' וכל זה אינו מספיק לי למה יהא אסור לטחון חטים מן התורה ויהא מותר לדוך כל הנדוכין כדרך שהרי שחיקה ודאי תולדה דטוחן הוא אבל הקרוב אצלי לפי גמרתנו שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביו"ט אינה אלא מדבריהם שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחרי רובה של לקיטה שאינה ליומה ואע"פ שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלכו אחרי רובה של טחינה היינו טעמא לפי שאין אותה שחיקה שהיא ליומה נעשית באותה ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו ברחיים ואף פלפלין ברחיים שלהם אינה כדרך טחינת חטים לימים הרבה ואף צידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום לפי שאינן סומך על הספק שלא לתקן מאכלו שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחבירו הוא ולפיכך אסרוהו מדבריהם ולא תיקשי לך הא דגרסי' בפרק המצניע (דף צה א) ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה את המ' ד"ר אלעזר דאפשר דכי היכי דלא קאי אמחבץ ואמגבן דהא גבון ביו"ט לא מיתסר אלא מדרבנן והכי מוכח מדלא אייתנין הך ברייתא בפרק ר' אליעזר דמילה [דף קלד א] כי איבעיא לן מהו לגבן ומשמע ודאי דהזיד ביו"ט לא קאי אמגבן ה"נ אפשר דלא קאי ארודה חלות דבש דמיתסר משום תולש כדאיתא התם וכך מטיין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות יו"ט שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביו"ט אינה אלא מדבריהם ועדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגיא הירושלמית מוכח שהן מן התורה ואף ברייתא זו בפרק המצניע כפשטה הכי מוכחה:

ה. רא"ש ביצה פרק ג סימן א

אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב. ואין נותנין לפנייהם מזונות אבל צדין חיה ועוף ונותנין לפנייהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין* זה הכלל כל שמחוסר צידה אסור ושאיין מחוסר צידה מותר***. מתוך פירוש רש"י משמע דצידה אסורה מדאורייתא כי נתן טעם לדבר הא דצידה אסורה מדאורייתא טפי משחיטה ואפייה ובישול משום דכל הני עדיפי טפי היום משאם נעשה מאתמול. אבל צידה אפשר מאתמול ויניחם במצודה במים עד למחר. ולקמן (דף כח ב) לא משמע הכי דמפליג רבי יהודה במכשירין בין אפשר לעשותם מאתמול ובין אי אפשר לעשותם מאתמול. מכלל דבאוכל נפש לא מפליג. ומדברי (יהושע) [יהודה] נשמע להו לרבנן דבאוכל נפש לא פליגי אלא רבנן הוא דגזור על קצירה ובצירה וטחינה לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד. לכן אסרו כל אלו דדמי לעובדא דחול ומטעם זה נמי אסרו צידה. כי פעמים תעלה במצודתו דגים הרבה ודמי לעובדא דחול. ובירושלמי (פ"ק הל' י) מסמיך ליה אקרא דגרסינן התם מנין שאין טוחנין ואין בוררין ואין מרקדין ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ושמרתם את המצות כלומר מלישה ואילך מותר ולא מלאכות שקודם הלישה. תני חזקיה אך הוא לבדו הרי אלו מעוטין מכאן שלא יקצור ולא ירקד ביום טוב. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון ב"ג: